

Romanesk Söylemin Tarihselleştirilmesi ya da Tarihi Yeniden Yazmak

Kubilay Aktulum*

Öz

“Tarihsel roman” sözbilimde “zıtlasma” (oxymore) olarak adlandırılan bir kullanımı akla getirmektedir. Birisi (tarih) tümüyle “gerçek”, öteki (roman) “kurgu” (ya da gerçeğe benzerlik) arayışında olan iki ayrı uğraş konusunun yan yanılığı söz konusu zıtlasma düşüncesini hemen başından doğurmaktadır. Böyle bir zıtlasma düşüncesi aynı zamanda iki ayrı uğraş alanı arasında bir dizi alışveriş bulunduğu düşüncesine de gönderme yapmaktadır. İki disiplin arasındaki alışveriş tarihte romanın/romansalın ya da tersine romanda tarihin kullanımı, postmodern metin kuramcılarının diliyle söylersek, bir yeniden yazma işlemine karşılık gelmektedir. Özel bir söylem biçimi olarak alındığında tarihin kurgusal olanı ancak kendi gerçek zamanıyla ilişkisi içerisinde kullanması gerekir. Bunun yanında daha çok bir roman bağlamında –yazınsal türler içerisinde en çok da roman– tarihsel olanın her bakımdan –zamansal, uzamsal, kişi vb.– dönüştürülerek, istenildiği kadar, istenildiği biçimde, değişik işlevlerle yeniden yazılması olasıdır. Gerçekten de romanın (ya da genel olarak kurgusalın) olanakları içerisinde tarihsel olan üzerinde oynamak biçim, anlam, işlev bakımlarından sonsuz olasılıkların kapısını aralamaktadır. Özellikle postmodern olarak adlandırılan günümüz koşullarında, yazınsal bağlamda her şeyi özel bir söylem biçimi olarak sorgulama nesnesi yapmak, bildik bir tutumdur. Söylemi tarihselleştirmek, geçmişi şu ya da bu amaçla, şu ya da bu biçimde güncel taşımak, arka planda tümüyle postmodern söylemin, postmodern olarak adlandırılan romanların temel bir kullanımı olan yeniden yazma, daha genelleyici bir adlan-

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü – Ankara / Türkiye
aktulum@hacettepe.edu.tr

dırma ile metinlerarasılık işlemiyle buluşmaktadır. Bu çalışmada gönderge metin olarak Nedim Gürsel'in *Boğazkesen, Fatih'in Romani*'nden yararlanarak postmodern özellikli tarihsel bir yapıtın yeniden yazmayı yazı estetiğinin belirgin bir özelliği durumuna getirdiğinde nasıl bir işleyişi olduğuna ilişkin kuramsal bir dizi saptama yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Nedim Gürsel, Boğazkesen: Fatih'in Romani, yeniden yazmak, tarihselleştirme, romanesk söylem; postmodern tarihsel roman

*“Ve Swann, Bellini'nin yaptığı portreden tanıdığı
II. Mehmet'i kendine çok yakın hissediyordu.
İstanbul fâtihi, Venedikli biyografının anlattıklarına bakılırsa,
tutkuyla sevdiği bir cariyesinin saplantısından kurtulabilmek için
onu kendi elleriyle hançerlemiş, böylece kafa esenliğine kavuşabilmişti.”*

Marcel Proust, Geçmiş Zamanın Peşinde.

Nedim Gürsel'in *Boğazkesen Fâtihi'nin Romani* alıntıladığımız tanımlıkla (Fr. épigraphe) başlıyor. Söz konusu yapıtın açılış sayfasında yer verilen tanımlık, postmodern tanımına uyan bir romanın, yazı pratiği bakımından göze çarpan kimi biçimsel özelliklerini hemen başından bir çırpıda özetliyor. Kısaca değinirsek; metinlerarası ilişkiler bağlamında, “bir metnin ilk bakışta aynı metnin dışında kalan, ikinci dereceden metinsel unsurlarla, yani başlıklar, alt-başlıklar, ara-başlıklar, önsözler, son sözler, uyarılar, notlar, *tanımlıklar*, metinde yer verilen resimler, metnin kapağı ve metin-öncesi unsurlar (bir başka deyişle karalamalar, taslaklar) ile olan ilişkisi” biçiminde tanımlanan yan-metinsellik (Fr. paratextualité) özelliği tanımlık kullanımıyla kendini belli ediyor; bu yolla romanın biçimi yanında içeriği göstergelerarasılık (Aktulum 2011) olarak adlandırdığımız bir süreçle de ilintili olarak tarihsel içeriği hem özetliyor hem de okuyacağımız metnin bir kurgu olduğunu bildiriyor. *Yan-metinselliğin* bir unsuru olan ve bir yapıtın ya da yapıttan bir bölümün başında yer alan bir *alıntı* olarak tanımlanan, alıntılan yazarın sesi ile alıntılanan yazarın sesi, dilbilimdeki karşılıklarıyla söylersek, sözce ile sözcelem arasında hem bir uyuşum (benzeşiklik) hem de uyuşmazlık (ayrışıklık) belirten metinlerarası bir göndergeyi söz konusu eden “*tanımlık*” biçiminde Marcel Proust'un yapıtından bir kesite yer verilmesi, bununla kalmayıp öyküleme zamanında anlatıcı-

yazarın anlatısını yine Proust'un *Swann'ların Tarafı* adlı romanından alınıldığı bir tümce ile ("Uzun süre sabahları erken kalktım") (1999: 9) başlatması postmodern özellikli yapıtlarda belirgin kimi özelliklerdir. Bunlar dışında, romanın başlığından başlayarak, bu kez "her özgün metnin bağlı olduğu, genel ya da aşkın ulamların – söylem tipleri, sözcemeleme biçimleri, yazınsal türler vb. – bütünü" olarak tanımlanan ve *üst-metinsellik* (Fr. architextualité) olarak adlandırılan kullanımla yapıt türsel olarak da konumlandırılıyor: *Fâtih'in Romanı*. Her iki kullanım roman ve tarih ilişkisi konusunda başka bilgiler veriyor: örneğin yan-metinsellik, yazılan romanın belgeler, elyazmalarına ilişkin olarak anlatı içinde aktarılan kimi bilgiler iki ayrı uğraş alanının doğasına ilişkin olarak da bilgilendiriyor: tarih belgelere yaslanır, oysa romancı belgeleri dönüştürür; bu dönüşümü biçimsel, dolayısıyla anlamsal ve bağlamsal bakımdan gerçekleştirir. Yeni tarihselcilik olarak adlandırılan yaklaşımın en temel dayanağının bağlamsal dönüşümü göz önünde bulundurması olduğunu biliyoruz. Öyleyse Jean-Bellemin Noël'in oldukça önemsedığı *metin-öncesi* (1972) sorgulamalar *yan-metinsellik* bağlamında romanın biçimsel ve anlamsal dönüşümlerini kavramamıza yönelik kimi ipuçları verirken, kurgunun bağlamında eritilmesiyle yan-metinsellik çerçevesinde tarihsel olanı – belgeler ve olaylar – kurgulaştırmak için bir yol oluyorlar. *Üst-metinsellik* göstergesi olarak "roman" kimi eleştirmenler, araştırmacılarca benimsenen türsel bir gösterge olarak kabul görmese de yazarın seçimi bu (roman) olduğuna göre, kimi bakımlardan destan, kimi bakımlardan masalımsı özellikler kapsamına karşın hepsinin de ortak buluşma noktasının kurgu olduğu, söz konusu kurgunun gerçek –yazar Nedim Gürsel– ve kurgusal –anlatıcı Fâtih Haznedar– yazarlarının olduğu; özyaşamöyküsel veriler aracılığıyla –örneğin kurgusal yazarın/anlatıcının Paris'te bir üniversitede öğretim üyesi olması– gerçek yazarla kurgusal yazarın özdeş olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla da tarihsel olan odak bir tarihi kişi üzerinden –II. Mehmet– yeni bir bağlamda güncel taşınarak yeniden yazılmıştır. Bu yapılırken kurgu alabildiğine tarihsel verilerle –bunu dilsel, içeriksel, biçimsel bakımlardan gerçekleştirir– donatılarak yan-öykünün –romanda yazarın yazı serüveni ve yazma güçlüğü– karma bir yapılanma içerisine girmesinin yolu açılıyor.

Öyleyse kısaca özetlediğimiz bu türden kullanımlarla roman tarihselleşirken (genel bir anlatımla bunu tarihsel olanın verilerini yeniden yazarak gerçekleştirir) tarih de romanlaşır (tarihin kurgulaşması onun bir dönüşüm işleminden geçirilmesini zorunlu kılar). İki ayrı söylem biçimi birleşerek, iç içe geçerek, yan yana gelerek yeni bir söylem biçiminin doğmasına neden olur: tarihsel roman.

Bilindiği gibi, postmodern özellikli her yapıt karma, dolayısıyla da *çoksesli* bir yapılanma biçiminde kendini gösterir. Nedim Gürsel'in söz konusu romanı, romanlaşan tarihin, yazarın kendi güncelinde yazma etkinliğinin ne denli güçlüklerle dolu bir süreç olduğunu bildirir. Bu kadarla kalmaz, yazar aynı zamanda geçmiş konusunda okuru kendi perspektifinden bilgilendirme yolunu seçer. Amaçlanan ne olursa olsun, postmodern yazarların yazıyı ve yazma etkinliğini sürekli olarak sorunlaştırmaları boşuna değildir. Söz konusu özellikler bir metinlerarasılık bağlamında kalınarak biraz daha derinlemesine irdelendiğinde roman (postmodern roman) ve tarih ilişkisinin günümüz koşullarında doğasının ne olduğuna ilişkin pek çok ipucu verdiği görülebilecektir. Belirleyeceğimiz özellikler bizim için onca örnek arasından birisi olan Nedim Gürsel'in romanına neden *tanımlık* biçiminde bir alıntı ile başladığının gerekçelerini daha açık kavramamıza olanak sağlaması yanında genel olarak postmodern özellikli tarihsel bir romanın işleyişini de gözler önüne sermeye yöneliktir.¹ Öyleyse amacımız N. Gürsel'in romanını ayrıntılarıyla çözümlmek yerine onu bir tür *düşsel gönderge* olarak göz önünde bulundurup genel olarak postmodern bir tarihsel romanın işleyişine ilişkin kimi saptamalar yapmaktır. Bunu yaparken yaklaşımın bilgikuramsal kimi temellerini anımsatmaktan geri durmayacağız.

İki ayrı söylem biçimi konusunda genel bir saptamayla başlarsak; ilişkileri açısından bakıldığında, "tarihsel roman" kanımızca sözbilimde "zıtlama" (Fr. oxymore), bir başka deyişle, *karşıt terimlerin yan yanallığı* biçiminde tanımlanabilecek bir kullanımı aklımıza getiriyor. Birisi (tarih) tümüyle "gerçek", öteki (roman) "kurgu" (ya da gerçeğe benzerlik) arayışında olan iki ayrı uğraş alanının yan yanallığı tanımda (tarihsel roman nedir?) söz konusu zıtlama düşüncesini doğuruyor. Ancak böyle bir zıtlama düşüncesi aynı zamanda iki ayrı uğraş alanı arasında bir dizi alışveriş bulunduğu düşüncesine de gönderme yapıyor. İki disiplin arasındaki alışveriş tarihte romanın/romansalın ya da tersine romanda tarihin kullanımı, postmodern metin kuramcılarının diliyle söylersek, öncelikle bir yeniden yazma işlemine uygun düşmektedir ki tarih ve kurmaca arasındaki ilişkiyi zaman kavramı üzerinden sorgulayan Paul Ricoeur "yeniden biçimlendirme" den söz eder (2013: 305). İki alan arasındaki alışveriş ister istemez açık ya da kapalı bir biçimde yeniden yazmanın süzgecinden geçirilir. Gerçekten de geriye, asıl tarihsel zamana geri dönmek olası olmadığına göre, romanda tarih yalnızca *temsil* edilir. Dolayısıyla roman, tarihin dolaylı bir yeniden yazımını sunabilir. Bu konuda uğraş veren araştırmacılar çoğunlukla iki disiplin arasındaki alışverişin doğasını (özellikle bu ilişkileri zaman üzerinden giderek, bir hermenötik okuma ile irdeleyen Paul Ricoeur'ün *Zaman ve Anlatı I, II, III, IV* adlı çalışmasını önemle anmak gerekiyor) daha çok

içerik üzerinden giderek, bir karşılaştırma mantığıyla belirlemeye uğraşırlar (bununla beraber her iki uğraş alanının aynı zamanda *özel bir söylem biçimi* olduğunu gözden uzak bulundurmamak gerekir). İki ayrı (özel) söylem biçimi arasındaki ilişki bir *söylemlerarasılık* düzleminde sorgulanabilir. Gerçekten de tarihsel sözcelerle romanesk sözcelerin iç içeliği belirgin bir *söylemlerarasılık* biçimidir. Mihail Baktin'in anlatımıyla, birbirleriyle söyleşen iki ayrı gösterim biçimi, iki ayrı gönderge türünü kapsar. Tarih *var olmuş olan* bir gerçekliğe gönderme yaparken roman *olabilir olana* gönderme yapar. Olabilir olanı temsil eden bir romanda bir yazarın bildirisini tarihsel bir söylem aracılığıyla vermeye uğraşması metinlerarasılığın özel bir biçimi olan ve “anlatı içinde anlatı” ya da bir “iç anlatı” olarak tanımladığımız, yer aldığı “yapıtın konusunu yinelediği gibi onun anlamına daha da açıklık getiren” bir yöntemine uygun düşmektedir. “Yansıtmaya işlevi gören bir sözcü” olarak tarihsel kesitler “metnin içeriğini özetlediğinden ya da onu alıntılıadığından” özet yoluyla asıl yapıtın anlamının açıklanmasına katkı sağlar, böylelikle bir ikinci gösterge biçimine bürünür: “Bir ikinci gösterge biçiminde işleyen anlatı içinde anlatı yöntemi, işlevsel olarak yalnızca ilk metnin (yani onu kapsayan metnin) anlamsal olarak vermek istediği bildiriye daha da açıklık getirir, ona anlamsal olarak daha zengin bir boyut katar.” (Aktulum 1999:160-162). Tarihsel verileri bir roman bağlamında özümleyerek dönüştüren böyle bir işleyiş hem Nedim Gürsel'in romanındaki yapıyı hem de postmodern bir tarihsel romanın yapısını özetlemektedir.

Özel bir söylem biçimi olarak alındığında tarihin kurgusal olanı ancak kendi gerçek zamanıyla ilişkisi içerisinde kullanması gerekirken bir roman bağlamında –yazınsal türler içerisinde en çok da roman– tarihsel olanın her bakımdan –zamansal, uzamsal, kişi vb.– dönüştürülerek, istenildiği kadar, istenildiği biçimde, değişik yöntem ve işlevlerle yeniden yazılması olasıdır. Gerçekten de romanın ya da genel olarak kurgusalın olanakları içerisinde tarihsel olan üzerinde oynamak; biçim, anlam, işlev bakımlarından sonsuz olasılıkların kapısını aralamaktadır. Daha çok postmodern olarak adlandırılan günümüz koşullarında, yazınsal bağlamda her şeyi özel bir söylem biçimi olarak sorgulama nesnesi yapmak bildik bir tutumdur. Söylemi tarihselleştirmek, geçmişini şu ya da bu amaçla, şu ya da bu biçimde güncele taşımak; arka planda tümüyle postmodern söylemin, postmodern olarak adlandırılan romanların temel bir kullanımı olan yeniden yazma, daha genelleyici bir adlandırma ile metinlerarasılık işlemiyle buluşur. Bununla birlikte postmodernist romancılardan başka geçmişini geleneksel yazma yöntemlerine göre (daha çok süredizinsel bir yapıya bağlı kalarak) yeniden yazan yazar ve yapıt sayısının alabildiğine fazla olduğunu anımsata-

lım. Örneğin bizde hemen akla gelen Turgut Özakman, Ahmet Altan, Batı'da Walter Scott ve ondan esinlenen Honoré de Balzac, Victor Hugo, Stendhal, Louis Aragon, André Malraux, Claude Simon, Umberto Eco, Milan Kundera, Danilo Kis gibi onlarca yazar tarihi, tarihsel olayları şu ya da bu amaçla, klasik, modern ve/ya postmodern bir perspektiften yeniden yazmışlardır. Kimi sinema uyarlamalarında ise daha çok eğlendirmek adına *parodik* dönüştürmelerle söz konusu yeniden yazma işlemi gerçekleştirilmiştir: *Kahpe Bizans* bizde hemen akla gelen bir örnektir. Metinlerarası kuram bağlamında kullanıldığı biçimiyle, ciddi düzende yeniden yazılan, uyarlanan yapıt sayısı gitgide artmaktadır, ayrıca televizyon dizileri, tarihsel olanın yeni bir bağlamda yeniden yazılması bakımından örnek teşkil ederler.

Öyleyse konumuzun başlığında yer alan roman, söylem, tarih, tarihselleştirme, yeniden yazma sözcükleri ayrı olduğu kadar, birbirleriyle ilişkileri içerisinde sorgulanabilecek oldukça geniş bir perspektif sunmaktadır. Burada daha çok tarihi ve romanı özel birer söylem biçimi olarak ele alıp, göze çarpan en temel ilişkilerinin doğasını kısaca belirleme uğraşında olup tarih söylemiyle roman söyleminin –daha çok postmodern roman tarzı– (Nedim Gürsel'in romanını göz önünde bulunduruyoruz) bir yeniden yazma perspektifinde nasıl buluştuklarına ilişkin kimi saptamalar yapmakla yetiniyoruz.

Öncelikle söylemin tarihselleştirilmesinden neyi anlamak gerektiğini kısaca anımsatalım. Tarihselleştirmeden, anlatsal/kurgusal bir söylemde, tarihin belli (yeni) bir sözceleme sürecine bağlanmasını, bir başka anlatımla kurgunun alanına taşınan tarihsel söylemin çoğu zaman betiselliğin süzgecinden geçirilerek (sözbilimin verilerini kullanarak)² başka bir sözceleme öznesince yeni bir kılığa sokulmasını anlamak gerekiyor. Anımsattığımız gibi, kurgusalın alanına aktarılan tarihin, tarihsel bir olayın yeni bir bağlamda, yeni bir ortamda, değişik bir yazar ya da yazarlarca yeniden yazılması işlemini de kapsadığını düşünüyoruz. Sözceleme belli bir söylemin belli bir özne (yazar) tarafından, belli bir zaman, belli bir uzam, belli bir alıcı için, kısacası yeni bir bağlamda yeniden üretilmesi sürecine karşılık geldiğine göre kurgusalın alanına aktarılarak tarihselleştirilen/tarihselleşen her söylem biçimi ister istemez bir yeniden yazma sürecine katılır.³ Tarih ve roman ilişkisinden doğan tarihsel romanı bildik yapısal değişmezlerinden başka bu açıdan da gözlemek ve işleyişini belirlemek her iki söylem biçiminin ilişkilerini daha iyi kavramaya olanak sağlayacaktır.

Özetlersek; tarihsel olanı yeniden yazma işlemi kanımızca iki temel edime bağlanıyor: Tarihsel unsurlar biçimsel ve anlamsal olarak belli/yeni bir bağlamda dönüştürülerek hem güncel taşıyor hem de biçimsel ve an-

lamsal bakımdan yenileniyorlar. Öyleyse yeniden yazılan tarihsel söylemin ister roman, ister tiyatro, ister şiir, ister sinema, ister resim, ister dizi film ya da ister çizgi roman vd. olsun değişik sanatsal biçimlerde her yeniden kullanımı biçimsel ve anlamsal dönüşümlerin neler olduklarının sorgulanmasını zorunlu kılar.

Klasik bir tutumla tarihsel olan, bir başka anlatımla belli bir toplumun düşün yapısını/ideolojisini oluşturan bir dizi ulusal değer güncel taşıyarak ortak kimliğin sürdürülmesi, canlı kılınması vb. işlevlerle yeniden yazılır. Örneğin *Şu Çılgın Türkler* adlı roman öncelikle yöntemsel bakımdan, postmodern romancıların fazlasıyla önemsedikleri gibi, yazı düzleminde estetik bir seçim kaygısından çok somut belgeler üzerinden tarihsel bir olayı *ulusal değerler, Milli Mücadele* çerçevesinde yeniden yazarak romanlaşır. Tarihi bir roman bağlamında yeniden yazmanın klasik biçimi budur. Romanın tarihle olan ilişkisi bir yeniden yazma yöntemine yaslanılarak kurulduğunda, uyarılma, alıntılama, anıştırma, yalın gönderme, taklit, öykünme, çeviri, vb. biçimsel ve anlamsal dönüştürme yöntemleriyle ciddi bildiriler vermek, roman kurgusunu sorunsallaştırmak, tarihsel olanı yeni bir gözle algılatmak hedeflenir. Dönüşüm, tarihsel bir roman bağlamında, sözceleme süreciyle, dolayısıyla tarihselleştirme pratiğiyle doğrudan ilintilidir. Hem tarih yazımı konusunda bildik yazma yöntemlerini hem de tarihi metinleştiren postmodern romanların tarihselleşme sürecini etkiler.

Kısacası kendi bağlamımıza uygun olarak tarihselleştirmeyi, “tarih” olarak adlandırılan metin dışı bir gönderme; bir başka anlatımla bir roman bağlamında sözceleme durumuna bağlı, tarihsel olanın bir dizi biçimsel ve anlamsal bakımdan dönüşüme uğratıldığı estetik bir seçim biçiminde anlıyoruz. Postmodern tanımına uyan romanlarda bu tanımlama yeterince karşılık bulmaktadır.

Bilindiği gibi, toplum bilimlerinde tarihselleştirme, kabaca insana ilişkin tüm olguların tarihsel gelişim yasaları bulunduğu ya da tarihsellikle açıklanabileceği türünden bir anlayışa yaslanmaktadır. Oysa postmodern olarak adlandırılan günümüz koşullarında tarihsel olanın algısı değişmiş, Jean-François Lyotard’ın tanımlamasına uygun olarak toplumsal olguları *üstanlatılar* ya da *büyük anlatılar* (métarécits) olarak adlandırılan din, felsefe, siyaset, tarih gibi unsurlarla açıklamak düşüncesinden vazgeçilmiş,⁴ bu yaklaşım yerine tarih metinleştirilmiş, özel bir söylem biçimi durumuna getirilmiştir (ayrıntılı tanımlamalar için bk. Oppermann 2006). Postmodern kategorisinde konumlandırılan romanlarda tarih, romanın kurgusuna katılan özel bir söylem biçimi olarak kullanılmaktadır. Böyle bir yaklaşıma bağlı olarak artık tarih bir *palempsest* (Aktulum 1999: 216) imgesiyle açık-

lanabilecek, yazınsal metnin gerisinde izler bırakan, günümüzde metinsel bir etki olarak izlerini sürdüren, dolayısıyla kurguyu belirleyen, etkileyen bir unsur olarak algılanmaktadır. Tarihin yazınsal bir metinde bir *palemp- sest* imgesi ile belirtilmesinin nedeni budur. Tarih, klasik anlamıyla bir toplumu belirleyen bir bilgi türüdür. Ancak postmodern bir bağlamda statüsü değişmiştir. Bilginin postmodern koşulu sanatta, yazında, kültürün değişik aşamalarında dönüşüm kavramını doğurduğundan, söz konusu dönüşüm yazınsal ya da sanatsal olan yanında öteki disiplinlere bildik klasik bakışla birlikte hemen her şeyi etkilemiştir. Dolayısıyla romanesk söylemin bir yeniden yazma işlemiyle tarihselleşirken, tarihsel olanın da metinleşmesi (sonuçta her tarihsel unsur eninde sonunda metinleşerek güncel taşınır) yaygın bir kullanım durumuna gelmiştir. J. F. Lyotard'ın ileri sürdüğü gibi, büyük anlatılar dönemi sona erdiğine göre, anlam dini, felsefi, siyasal ve tarihsel söylemler yerine metnin kendisinden yola çıkılarak kavranmak istenmiştir (2000: 52). Öyleyse roman bağlamında yeni bir estetik algı yaratan söylemin tarihselleşmesi olgusu, arka planda, tarihsel olanın kurgusal bir düzleme aktarılarak yeni koşullarda değişik işlevlerle yeniden yazılması düşüncesine bağlanmaktadır. Böylelikle tarihsel gerçeklik, geçmişe yönelik olan durağan, kalıplaşmış bir bilgi türü olarak değil, bir roman bağlamında, yeniden yazma işlemiyle sürekli güncellenerek ve yeni, değişik anlamlarla, işlevlerle donatılarak devingenleştirilmekte, canlılığını bu yolla sürdürmesi sağlanmaktadır.

Ayrıca postmodern anlatı türlerinde tarihsel bilgi, bilgikuramsal anlamda belirsizleştirilmiş,⁵ bu yolla her alıcının ondan kendi anlamlarını çıkarmasına da olanak sağlanmıştır. Bir başka deyişle, klasik bir tutumla, anlamın dayatılması yerine, belli bir sözceleme öznesince yeniden üretilmesi anlayışına geçilmiştir. Tarihsel olanın devingenliğini ve canlılığını sürdürmesi yeni koşullarda bu biçimde olası kılınmıştır. Televizyonlarda diziler aracılığıyla gündeme getirilen tarihsel olaylar, belli bir dönem, tarihi bir kişilik, bir figür vb. biraz da böyle bir amaca hizmet etmektedir.

Anımsattığımız gibi, anlatsal olanın tarihle olanla ilişkisi ister istemez bir *dönüşüm* ilişkisi üzerinden sorgulanmaya açık duruma getirildiğinden, postmodern anlatılarda tarihsel olanı bir yazarın kendi bakış açısıyla algılaması olağan bir durumdur. Tarihsel olanın yalnızca kendi koşulları içerisinde algılanmasıyla yetinilmesi kimi bakımlardan *ilerleme* düşüncesine bir engel olacağına göre onu yeni koşullarda yeniden üretmek gerekecektir (böyle bir üretim sürecine okurun da katılması beklenir). Tarihsel söylem kurgunun alanında bu amaçla sürekli bir sorgulama nesnesi yapılmaktadır. Tarihsel unsurlar yeni koşullarda yeniden yazılırken ve tarihsel roman

kategorisinde sınıflandırılan kimi yapıtlarda postmodern roman türünün bildik biçimsel özellikleri yinelenirken tarih yazarlarca artık bir yazı estetiği bağlamında sürekli olarak sorunlaştırılmaktadır. Bu nedenle özellikle Batı ülkelerinde kuramcılar ya da araştırmacılarca tarihsel olanın kendi asıl bağlamından çıkarılarak yeni bir bağlama taşınmasıyla kendi başına tarihsel söylem yanında, tarih ve kurgusal anlatılar arasındaki ilişkilerin doğasının sorgulanması sıradan bir tutum durumuna gelmiştir. Örneğin Roland Barthes, tarihsel olan ile kurgusal olanın birbirleriyle ne denli karşıtlık içerisinde olabileceklerini, tarihsel anlatının kurgusal anlatıdan hangi bakımlardan ayrılacağını sorgularken aynı zamanda *büyük anlatı* tanımamasına uyan tarihin anlamı belirleme konusundaki temel işlevini postmodern bir bağlamda gündeme getirir. Onun bakış açısına göre, Fransızcada büyük harfle yazılı olan tarih (Histoire) kurgusalın alanında, yazınsal bir söylemin içerisinde bir dönüştürme işleminden geçirilerek yeniden yazılırken küçük harfle yazılan öykünün (histoire) bir parçası durumuna getirilir. Böylelikle tarih görünürde ayrışık bir söylem biçimi olarak anlama katkı sağlarken kurgunun içerisinde eriyerek benzeşikleşir.⁶ Buna göre tarihsel roman türü içerisinde konumlanan postmodern yazarlar, Lyotard'ın “büyük anlatı” olarak nitelendirdiği, evrensel algının dışında, yorumda temel bir durak olmaktan çıkarılan tarihi metin bağlamında yeniden yazarak/kullanarak metnin anlatisallığını (Jacobson'un deyişiyle yazınsallığını, bk. Todorov 1995) “eski olandan yeni bir şeyler yapma” düşüncesine yaslandırırlar. Postmodern roman yazarları tarihin yeniden yazmaya, eski bilgilerin güncel taşınmasına fazlasıyla olanak sağladığının ayrılmındadırlar.

Paul Veyne (1978), Michel de Certeau (1975), Hayden White (1973) gibi tarihçiler yanında Linda Hutcheon (1988), Aron Kibédi-Varga (1990), Janet Paterson (1993) gibi yazın araştırmacıları da postmodern yazı/yazma koşullarının söylemin bütünlüğünü sarsmaya yönelik yöntemlerini gündeme taşırlarken tarihin bütünlükçü statüsünü, doğrulayıcı, bilimsel ve itiraz edilemez koşulunu da tartışmaya açarlar. Onlara göre modern tarih yazımı saltlık (arı gerçeklik arayışı) özelliğiyle belirlenmez, çünkü tarihin nesnellğine sürekli olarak bir öznellik boyutu katılır. Büyük harfle yazılan tarih böylelikle çoğullaşır. Bir başka deyişle tarih söylemi kimi bakımlardan (postmodern) roman söyleminin kimi yönelimleriyle örtüşmektedir. Bu nedenle Janet Paterson tarihsel anlatının hem sınırlı hem de öznel olduğundan, tarihçinin bir olayı tüm bakış açılarından aktarmasının olası olmadığından söz eder. Öyleyse tarihçinin olaylar arasından yaptığı seçim öznel bir seçimdir. Aktarılan olaylar seçilmiş, yalınlaştırılıp yeniden düzenlenmiş, bir başka deyişle yeniden yazılmışlardır. Bir roman yazarı için de

aynı süreç geçerlidir. Tarihçi ile romancının birleştiği bir başka nokta daha bulunmaktadır: Söz konusu bir olayı değişik açılardan sunmak için etkili aracı unsur kurgunun alanıdır, bu nedenle Janet Paterson, yeniden yazma işinin en sık görüldüğü yazınsal türün tarihsel roman olduğunu söyler. Paterson'dan başka Aron Kibédi-Varga da yeniden yazmanın en fazla gündeme geldiği yazınsal türün tarihsel roman olduğunu ileri sürer: “Postmodern yeniden yazmanın en fazla gerçekleştirildiği alan son zamanlarda tarihsel roman alanıdır” (1990: 18). Çünkü Kibédi-Varga'ya göre postmodern söylem ideolojileştirilmiş bir tarih anlayışına karşı çıkarak tarihin olabildiğince değişik açılardan anlatımını savunur. Bu bakımdan amaçlanan tarihi ortadan kaldırmak değil, onu yeni koşullarda, yeni bir perspektifte yeniden yazmaktır. Böylelikle geleneksel biçimde durağanlaşmış bir tarih anlayışı yerine devingen bir tarih anlayışı çıkarmak ister. Postmodern romanın tarihsel olanı yeniden yazması bu görüngüde değerlendirilmelidir. Özne (yazar) ve nesne (tarih) arasındaki ilişki özdüşümsel bir görüngüde yeniden kullanıma sokulurken, klasik anlamda olduğu gibi gösterme yerine kendi gözüyle gösterme yolunu seçer. Tarihsel olanı *kapatmaz* onunla *oyun* oynar. Tarih böylelikle kurgunun alanında bin bir çeşit okumaya, yorumlanmaya elverişli bir duruma getirilir, çoksesli ve çok biçimli bir söylem olup çıkar. Postmodern romancılar tarihsel olanın yeniden yazılmasının sınırsız anlam olasılığının önünü araladığını; tarihsel olanın ise kimi yöntemlerle yeniden güncele taşınabileceklerini kabul ederler. Yeniden yazma söz konusu yöntemlerin başında gelmektedir, buna yukarıda andığımız diğer yöntemler eklenir. Dolayısıyla, daha önce belirttiğimiz gibi, yeniden yazma her bakımdan romancılar için tarihsel olanın – motivasyon, düşünce, yorum– doğasında bir dizi değişikliğin önünü aralar.

Tarihi dönüştürerek yeniden yazan postmodern bir tarihsel romanın özü nedir öyleyse? Söylediklerimizin kısa bir bilançosunu şu biçimde çıkarabiliriz: Diğer türlerde olduğu gibi tarihsel romanda da postmodern bakış olaydan çok olayın gösterim biçimini sorgulama nesnesi yapmaktadır, dolayısıyla tarihsel bir olaydan çok olayın sunum biçimi öne alınmaktadır. Postmodern tarihsel roman özgül yapılar yaratmaya uğraşırken tarihsel verileri bu amaca yönelik olarak dönüştürüp yeni bir bağlamda yeniden yazar. Yeniden yazma bu roman türünün temel bir yöntemi olarak benimsenir. Postmodern bir yazar için tarihsel veriler, kısacası tarih, bir söylem biçimi olarak romanın işleyişine katkı sağlar. Tarihsel olan yeniden yazılırken imgeselin, sözbilimin süzgecinden geçirilir, yeni unsurlar eklenerek yeni bir kılıkta sunulur. Bunun sonucunda da romansı özellikte bir yapıtta tarihin yeniden yazılmasıyla anlatılan olayın/olayların biçimi olduğu kadar anlamı ve işlevi de değiştirilir. Kibédi-Varga'nın söylediği gibi, “postmodern yeniden yazma olaylar arasına katılan

şeyin doğasını kökten değiştirir” (1990: 20). Öyleyse postmodern bir tarihsel roman yazarına göre tarih öncelikle yeniden yazılmış, yeniden kurgulanmış, değişik sözbilimsel kullanımlarla öznelğin süzgecinden geçirilmiş “yeni” bir anlatıdır.

Yeniden yazma kullanımını bilgikuramsal bakımdan konumlandığı-mızda, postmodernizmin kuramsal düzlemde “büyük anlatıları” sorgular-ken, onları yeniden kurgulamanın kapısını metinlerarası bir bakış önerisiyle araladığını belirtmeliyiz. Böyle bir bakış açısıyla söylemin çizgiselliği parçalanır ancak söylem tümüyle ters yüz edilmeden yeni bir yapıda yeni işlevlerle yeniden sunulur. Postmodern bir romanda, gönderge olarak alınan “bütünleyici” söylem parçalanıp karşısına “çoksesli” bir yapılanma çıkarmak istenir. Amaçlanan şey, demokratik bir tutumla ve tüm yorumların birbirine eşit olduğu varsayımıyla,⁷ aynı gerçekliği –burada tarih– öznelğin süzgecinden geçirerek yeniden algılamak/algılatmaktır.

Aslında postmodern kuramcı ve yazarların tutumuna benzer biçimde tarihi de geçmişin gereçlerinden yola çıkarak onları yeniden belli bir düzen içerisine oturtup tarihsel olanı kendince yorumlama yoluna gider. Roland Barthes’ın *Tarih Söylemi* adlı çalışmasında vurguladığı gibi, tarihin kendisi de sürekli bir yeniden gözden geçirme, yeniden yazma işlemini gerektirir. Ayrıca tarih bir sözcüleme öznesince yeniden kurgulandığı için anlatıyla iç içeliği kaçınılmazdır. “Gerçek pratiklere bakıldığında, ne arı bir kurgu ne de her türden kurgulamadan ve her türden romanesk yöntemden yoksun bir tarih vardır.” (Genette 2004: 141). Tarih insanın/yazarın elinden çıkan ikinci bir yaratımdır. Jean d’Ormesson tarihçi ve yazarın işbirliğini şu biçimde tanımlar: “Tanrı yalnızca geleceğin efendisidir: geçmiş onun elinde değildir. O zaman tarihçi sahneye çıkar, Tanrının yerini alır. Tarih ikinci bir yaratımdır, insanın eseridir. Çünkü yalnızca insan hâlâ geçmişle oyun oynayabilir, yeniden gözlerimizde canlandırabilir, onu sanatın aracılığıyla yaşama dönderebilir.” (2006: 104). Kuşkusuz tarihçi bir kurgu yazarı değildir, ancak Barthes’ın tanımlamasına uygun olarak söylersek, dili kendine hiç de sorun etmeyen yalın bir *yazan* (écrivain) da değildir. Söylemini doğru bildiriler aktarmak adına sorunlaştırdığı, biçimsel ve biçimsel kaygılar taşıdığı sürece bir “yazar” (écrivain) kategorisinde konumlanır. Böylelikle tarihsel olan *yeniden biçimlendirilmiş* bir anlatı tanımına uygun duruma gelir. Bu nedenle Paul Ricoeur, Hayden White, Michel de Certeau tarihin tüm göndergeleriyle anlatisallaştığını, sözbilimin verilerini kullanmaktan geri durmadığını, roman gibi gerçeklik konusunda bilgilen-dirdiğini savunurlar. Ricoeur’ün anlatımıyla, tarih gerçekliği “olayörgüleştiren” (2005: 71) yeniden yazar ve anlatisallaşır; bu da onu romanla

buluşturur. Postmodern yönelimli tarihçiler arasında da böyle bir yazma biçimi kimi taraftarlar bulmuştur. Gerçekten de yeni tarih yazım biçimi benimseyen kimi tarihçiler yazınsal göndermeleri kullanarak çokselsli bir yapılanmayı yeğlemişlerdir. Örneğin Alain Boureau *Histoire d'un Historien, Kantorowicz*'da (Paris, Gallimard 1990) tarihçi Kantorowicz'in yaşamöyküsünü irdelerken yazınsalın verilerini bolca kullanır, sürekli yazınsalın alanına göndermeler yapar, onunla Musil, Leo Perutz, Stefan George, Hofmannsthal gibi yazarların yaşamöyküleri arasında koşutluklar kurar. Arlette Farge *Le cours ordinaire des choses. Dans la cité du XVIII siècle*'de (Paris, éd. Seuil, 1994) baştan sona yazınsalın ve resimselin alanından göndermelere yer verir: Diderot, Greuze, Chardin, Jérôme Bosch, Pascal Quignard gönderme yaptığı yazar ve sanatçıdan birkaçıdır. Yazınsal bir biçimde tarihi yazmak temel arayışıdır. XVIII. yüzyıl Fransa'sını sıradan bir gerçeklik yerine bir dizi simge üzerinden sunmaya, gerçeklikten çok gerçekliğin duyurduğu etkileri yakalamak adına geçmişi "yeniden anımsamaya" uğraşır (Roland Barthes'in öngörüsüne uygun olarak, postmodern anlatı tanımlamalarında değişik metinsel düzenleyimlerle değişik etkiler yaratmanın temel bir arayış olduğunu, daha önce değindiğimiz "oyun" metaforunun bu bağlamda kullanıldığını anımsatalım) (Robin 1995: 65). Régine Robin ise yapısal dilbilimin verilerinin neredeyse her alanda kullanıldığı bir dönemde yazdığı *Le Cheval blanc de Lénine ou l'histoire autre*'da (Bruxelles, Complexe, 1979) yapıtını yazınsal bir perspektif üzerinden kurgular; postmodernist eğilimler onun tarihsel olanı yeniden yazma biçiminde de açıkça kendini duyurur: "Sonra, yazıda şu tür-dışı bir uygulamaya geçtim. On beş yıldır, anlatıcının konumu, ya da ikiz anlatıcıya başvurma, anlatıda çok sayıda ses duyurma, edebi bir yazma biçimindeki çokselsliliğin olanak sağladığı her şeyi kullanma (...) bu yolla sözceleme konumlarını çeşitlendirme olasılığı yaratma, (...) kendi sesinden başka başka söylemleri duyurma, böylelikle kendi söyleminin öteki söylemler karşısında nerede konumlandığını anlamak istiyordum."⁸ Tüm bu örneklerin gösterdiği gibi, romanesk söylemin tarihselleşmesi karşısına aynı zamanda tarihsel söylemin romanlaşması eğilimi çıkarılır, amaç "gerçekliği" yeni bir gözle kavratmaktır, demiştik. Böyle bir *karma* yapı ya da *ayrışıklık* özelliği postmodern söylemin benimsediği "çokselsli" yapılanmaya uygundur.

En başa dönersek; Nedim Gürsel'in *Boğazkesen, Fâtih'in Romani*'nda gerçek bir yazar olabilme kaygısı (bu bakımdan bir kez daha M. Proust ile birleşir) bir yan-izlek olarak odağa alınır; sözünü ettiğimiz yazma güçlüğü tarihsel olanın yeni koşullarda romanlaştırılarak yeniden yazılmasının yarattığı dramatik bir arayışa bağlanmıştır: bir yandan tarihsel romanla buluşturma güçlüğü, öte

yandan böyle bir buluşturmayı güncel bağlama doğru yerleştirebilme arayışı (buna kuşkusuz başka anlamlar eklenir). Tarihi yeniden yazarak dönüştürmenin dramatik yüzü romanda kendini böylelikle belli eder. Bir başka deyişle, yazarın tarihsel bir figür üzerinden giderek yazıyla dramatik savaşımı postmodern tanımına uyan bir roman için oldukça geçerli bir konudur. Postmodern tarihsel roman konusunda şimdiye kadar sözünü ettiğimiz yapısal işleyiş bu tanıma fazlasıyla geçerlilik kazandırmaktadır diye düşünüyoruz.

Açıklamalar

- ¹ Paul Ricoeur de benzer bir yönelimle tarih ve kurmaca ilişkisini ele alır: “İngesel olanın, ondaki “gerçekçi” hedefi zayıflatmadan “olmuş-olan” hedefine ne şekilde –ki türünde tektir- katıldığını göstermek” (2013: 307).
- ² Buna karşın tarihçi de yazınsalın verilerini aynı biçimde kullanmaktan geri durmaz. Paul Ricoeur “Tarih ile Kurmacanın Keşimesi”ni irdelerken şunları söyler: “Tarihin yazınsal (edebi) gelenekten alınan olayörgüleştirme tiplerini, tarihin yazılmasında taklit ettiğini de aynı şekilde kabul etmemizin önünde hiçbir engel yoktur. Örneğin Hayden White’in Northrop Frye’den trajik olan, komik olan, romansı olan, ironi vb. kategorileri ödünç aldığını ve bu yazınsal türleri retorik geleneğin mecazlarıyla eşleştirdiğini gördük” (2013: 313).
- ³ Günay, söylemi “Toplumbilimsel Eleştirisi Araştırısı” olarak çözümleyen Erwing Goffman’ın önerdiği çözümleme aşamalarından ilkinin “metinlerarasılık ve söylemlerarasılık olgularının çözümlenmesi” olduğunu belirtir (2013: 75).
- ⁴ Paul Ricoeur’e bakılırsa günümüzde bu anlatılara yine de bir dönüş söz konusudur.
- ⁵ Belirsizlik postmodern söylemin belirgin bir özelliğidir.
- ⁶ Bilindiği gibi, metinlerarası ilişkiler kuramına göre, ayrışık unsurların yeni bir bağlamda yeniden yazılması ayrışık olanı benzeşik kılar.
- ⁷ Pauline Marie Rosenau, Postmodernizm ve Toplum Bilimleri adlı çalışmasında “en aşırı durumda bile tüm yorumların birbirine denk olduğundan” söz eder.

Kaynaklar

- Aktulum, Kubilay (1999). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yay.
- _____, (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yay.
- Barthes, Roland (1995). “Yazarlar ve Yazanlar”. *Eleştirel Denemeler*. Çev. Erol Kayra. Ankara: Ekin Yay. 145-153.
- Bellemin-Noël, Jean (1972). *le Texte et l'avant-texte*. Paris: Larousse.
- De Certeau, Michel (1975). *L'écriture de l'histoire*. Paris : Gallimard.
- D'Ormesson, Jean (2006). *la Création du Monde*. Paris : R. Laffont.
- Genette, Gérard (2004). *Fiction et Diction*. Seuil, Paris: Gallimard.
- Günay, Doğan (2013). *Söylem Çözümlemesi*. İstanbul: Papatya.
- Gürsel, Nedim (2003). *Boğazkesen, Fatih'in Romani*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Hutcheon, Linda (1988). *A poetic of postmodernism. History, Theory, Fiction*. New York: Routledge.
- Kibédi-Varga, Aron (1990). “le Récit postmoderne”. *Littérature*. no 77.
- Liotard, Jean-François (2000). *Postmodern Durum*. Çev. Ahmet Çiğdem. Ankara: Vadi Yay.
- Opperman, Serpil (2006). *Postmodern Tarih Kuramı, Tarih Yazımı, Roman ve Yeni Tarihselcilik*. Ankara: Phoenix Yay.
- Paterson, Janet (1993). *Moments postmodernes dans le roman québécois*. Presses de l'Université d'Ottawa.
- Proust, Marcel (1999). *Kayıp Zamanın İzinde, Swann'ların Tarafı*. Çev. R. Hakmen. İstanbul: YKY.
- Ricoeur, Paul (2013). *Zaman ve Anlatı: Dört. Anlatılan (öykülenen) Zaman*. Çev. Umut Öksüzan – Atakan Altınörs. İstanbul: YKY.
- Robin, Régine (1995). “L'Histoire saisie, dessaisie par la littérature?”. *Espaces Temps* 59-61.
- Todorov, Tzvetan (1995). *Yazın Kuramı*. Çev. Mehmet Rifat. İstanbul: YKY.
- Veyne, Paul (1978). *Comment on écrit l'histoire*. Ed. du Seuil, Paris.
- White, Hayden (1973). *Metahistory, The historical imagination in Nineteenth Century Europe*. Baltimore, London: John Hopskin University Press.

The Historicisation of Novel Speech or to Rewrite the History

Kubilay Aktulum*

Abstract

The concept of historical novel can be said to be an “oxymoron” in itself when thought within the borders of classical rhetoric. The nature of both disciplines, at one hand “history” that is completely real; at the other “novel” that is based on “fiction” reminds this rhetorical figure and seems to create an oxymoron. Nevertheless such a combined term as “historical novel” also makes reference to the fact there are exchanges between domains of history and novel. The presence of the history within the novel and novel within history is such kind of an exchange and it can be seen as a postmodern situation which is realized by the practice of rewriting. Several researchers tried to determine the nature of these exchanges between the history and the novel. It is completely possible to rewrite, in particular within the framework of a novel, the historical events by making several transformations in time, space, character and etc., if we consider the history as a form of specific speech. Indeed, playing with the historical content in terms of form, semantics and function that are offered by the novel opens the way for a wider fictional space. In contemporary postmodern conditions, it is possible to make a text an object of study. To historicize the text, to transpose the past onto present with certain purpose and certain forms by the practice of rewriting are the processes the postmodern novel uses. In this study, Nedim Gürsel’s novel which is entitled *Boğazkesen* will be analyzed in terms of seeing how a postmodern novel uses rewriting as a dominant method of writing and how textually functions in a historical novel.

Keywords

Nedim Gürsel, *Boğazkesen*, *Fatih’in Romanı*, rewriting, historicization, novel discourse, postmodern historical novel

---

* Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of French Language and Literature – Ankara / Turkey
aktulum@hacettepe.edu.tr

Историзация романа или новое написание истории

Кубилай Актулум*

Аннотация

«Исторический роман» в риторике ассоциируется с понятием «противоположность» (оксюморон). Близость двух различных направлений, одно (история) из которых полностью находится в поисках «истинного», а другое (роман) в поисках «выдумки» (или похожего на истину) с самого начала и поднимает вопрос их противоположности. В то же время идея такой противоположности наводит на мысль, что между двумя этими различными направлениями происходит ряд различных обменов. Обмен между двумя дисциплинами означает использование романа в истории или наоборот использование истории в романе, если говорить языком постмодернистских теоретиков новое написание истории. Выдуманная история, при рассмотрении как особой художественной речи, должна быть в строгой связи со своим настоящим реальным временем; к тому же среди литературных жанров в большей степени в контексте романа, при использовании различных методов, возможно изменение в желаемой степени исторического во всех отношениях: временном, пространственном, личном и т.п. Действительно, среди разновидностей романа (или вымысла в целом) игра на историческом романе открывает бесконечные возможности для вариаций с точки зрения формы, семантики и функций. Особенно в сегодняшних, так называемых постмодернистских условиях, в литературном контексте общепринятым является рассмотрение всего в качестве объекта исследования как особой формы дискурса. Новое написание или историзация дискурса, актуализация прошлого с той или иной целью, в той или иной форме, которое широко используется постмодернистским дискурсом и так называемыми постмодернистскими романами, сталкивается с процессом интертекстуальности широкого значения. В этом исследовании, используя текст романа Недим Гюрселья «Boğazkesen: Fatih'in Romalı (Перерезавший горло: роман Фатиха)», дан ряд теоретических заключений, характеризующих процесс преобразования постмодернистским историческим романом нового написания в выраженную особенность эстетики произведения.

Ключевые слова

Недим Гюрсель, Boğazkesen: Fatih'in Romalı, новое написание, историзация, романский дискурс, постмодернистский исторический роман

---

* проф.док.университет Хаджеттепе, факультет литературы - Анкара/Турция
aktulum@hacettepe.edu.tr